

Móðurmál og klikumál

DAN REINERT
PETERSEN

Ein sera áhugaverd bók kom út herfyri. Tað er bók-in “Føroya mál á manna munni”, sum André Niclasen hevur skrivað, Óli Petersen hevur tekið, og Regin Eikholm hevur lagt til rættis. Óli Breckmann hevur skrivað fororð, og Eivindur Weihe hevur skrivað permutekstin. Eisini er eitt sera áhugavert bræv frá Heðini Brú til Chr. Matras. Men bókin sjálva hevur André skrivað.

Hesin greinastubbin er ikki nakað ummæli av bókini; tað vænti eg, at onkur kønur fer at gera. Men hetta er mær vitandi fyrsta bókin, ið veruliga ger upp við málreinsingina, og tí koma hesar viðmerk-ingarnar frá mær.

Vit, sum kenna André, vita, at hann er fakliga sterkur og hevur ein flógvan humor, sum sæst aftur í bókini. Humorurin sæst aftur í tí lætta stílinum, sum ger bókin lesiverda. Tað er so sjáldan, vit lesa nakað, sum bæði er undirhaldandi og upplýsandi. Málrokt er vanliga drepani keðilig, tí málreinsarar eru ikki skemtarar, men við hesari bókini kanst tú sita í skellilátri og fáa stoff til eftirtanka og blíva klókari. Eg skilji eisini, at bókin longu er um at vera útseld.

Hvat er føroyskt? Henda spurningin hoyra vit ofta. Og svarini kunnu vera so ymisk. Ein málreinsari segði nakað soleiðis: “Gott mál finnur tú í kvæðunum og í fyndugari talu”. Hetta er ikki rætt. Gott mál er tað málið, sum hóska til evnið, til høvið, til persónin o. s. fr.. Tað ber ikki til at út-varpa ein fótbóltskamp á kvæðamáli. Og verður fyndug tala gerandismál,

dettur fyndin burtur, og hon verður fótatraðk. Galdandi málrokt er glosufikserað. Ongantið hoyrir tú nakað um stíl. Ein maður skal byggja sær hús. Hann hugsar nógv um tilfarið: Tjúkka plankar, boltar, seym, grót, cement og flagtekju sjálvandi. Men ongin tekning finst og ongin arkitektur. Úrslitið er eisini hareftir: Klárar húsið at standa uppi, er tað so andskræmiliga ljótt, at ongin vil búgva í tí.

Pisaundankanningin vísti, at føroyskur skúla-

ungdómur var á støði við gøtubørn í Mexiko City. Hetta var ein kjaftfiskur til allar ærukærar føroyingar. Stórt orðaskifti um orsök-ina, nevndir settar, og álit skrivaði. Men tann relevant-asti spurningurin varð ongantið settur: Skiltu børnini uppgáurnar? Eg havi ein skumlan mistanka um, at her liggur hundurin begrivin. Og bara her.

Ein nýggj kanning vísir, at okkara børn lesa nógv minni enn børn í hinum Norðurlondunum. Hvi torir ongin at siga, sum er, at tað skrivaða málið liggur ov langt frá talumálinum? So leingi fólk ikki skilja hetta, er ikki bót á borði.

Her hava týðarar eina stóra ábyrgd. Teir skulu

umseta beinrakið og brúka ein lættan stíl, so lesarin kennir seg aftur og fílar seg væl. Soleiðis gera týð- arar ikki. Teir taka ongan- tíð tað, sum liggur fyrst fyri. Nei, teir eru mission- erar, sum finna tað forna, tað sjaldsama og helst tað ramliga. Hetta skaðar innihaldið og stílin, og lesarin blakar frá sær. Og so kemur standardloysnin: Danskt hevur feilin!

Tann raska gentan Pippi Langstrømp hjá Astrid Lindgren fekk navnið Smokkuleggur, hóast sokk- arnir eru á tamb, og hon, sum sagt, er sera røsk, og smokkuleggur merkir nøkulunda tað øvugta. Hetta er ein typisk missionerandi týðing: skeiv og klossut.

Dreparasnigilin kom til landið, og navnið segði alt um henda ódamliga gest. Hann skifti navn, tá hann hevði skrivið sær til Kirkjubøar og slapp at eita Mor- snigil, sum merkir nakað tað sama sum brún- snigil, hóast vit hava fleiri sløg av brúnum sniglum.

Tað er klárt, at her skuldi snigilin bjarga tí forna mor.

Málreinsingin er óvísind- alig. Hon byggir á subjek- tivar metingar hjá nøkrum fáum høvuðkambum.

Reinsarar verja ikki móðurmálið. Teir verja bara sítt egna. Støðan er tann, at fyri reinsarar er móðurmálið ikki móður- málið. Nei, móðurmálið er eitt ynskimal ella eitt fanta- simál, sum bara finst í høvðinum á teimum, sum av órøttum tóku diffini- tíonsrættin til tað.

Hetta ynskimalið er reinsað fyri fremmandaorð, danismur og tað, ið líkist tí. Ístaðin seta teir íslend- skt, uppafturgrivin og heimagjörð orð. Øll staðar- nøvn skulu vera óbundin.

Kenniorð eru lúkað burtur, og stavsetingin byggir á mállæruna, sum Snorri Sturlason brúkti.

Vit, sum ikki eru samd, spyrja og spyrja og spyrja, men fáa onki svar. Hvi liggur Rituvíkarvegurin um Rituvíkháls? Hvi gongur Leirvíkartunnilin gjøgnum Leirvíksfjall? Hvi skifti Kvívíkstummas navn, eftir at hann kom í grøvina og fekk navnið Kvívíkartummas? Hvi skulu vit søkja um farloy- vi, tá vit í øldir hava kvæð- ið “Orlov biðjum vær”? Hvi skulu vit siga tvey epli og ikki tvey eplir? Hvi kunnu vit siga professari, men ikki konteinari? Hvi kunnu vit ikki siga uttan- landa, tá vit siga landasvik, landaskomm og landa- plága? Hvi kunnu vit ikki siga leikutoy, tá vit siga súltutoy og steintoy? Hvi kunnu vit siga navnorðið smelt, men ikki sagnorðið at smelta? Hvi skulu vit siga upphald fyri pástand, tá vit kunnu siga pátrúgv? Hvi skulu vit siga at nýta fyri at brúka? Hvi skal Lúsabankin eita Ytsti- banki? Hvi skulu vit siga tað franska dystur og ikki tað norrøna kampur. Er málið blivið meira bein- rakið, nú vit ikki longur skulu siga hálvoyggj? Hvi? Hvi? Hvi? Hvørji eru tey fakligu svarini til hesar spurningar og 1000 aðrar?

Skuldi nakar svarað mær aftur, so vil eg fegin hava hesar spurningar svaraðar. Eitt rimiligt ynski.

Meðan André altíð grundgevur fyri sínum sjónarmiðum, hava reins- arar ongi faklig argument fyri sínum málpolitikki. Hvi diktatorum er politikk- urin als ikki til diskussión, og teir hava eisini tikið sær valdið av órøttum.

Teir, sum kendu seg kall- aðar at stýra málinum fyri okkum, hava ta vanvirðis- ligu stöðu, at tað danska málið skal avgera, hvussu vit skulu málbera okkum her á landi. Hetta er ein undirbrotlig stöða, sum botnar í nationalari undir- lutakenslu og ikki byggir á vit og skil og praktiskan

sans.

Happing verður mett at vera ein óskikkur – eisini hjá okkum. T.v.s. næstan øll happing, tí málslig happing er loyvd. Er ein málreinsifroðingur ikki samdur við innihaldinum í eini grein, men tó ikki er førur fyri at afturvísa nøk- rum, so kann hann seta seg at telja stavifeilir og danis- mur. Hetta verður eisini nógv brúkt. Tað sær út sum, at happing, ella hetta, at taka tað málsliga sjálvs- álitíð frá fólki, er ein part- ur av strategiini fyri at planta sítt egna.

Og í hesum døgum standa journalistar fyri skotum. Tíðliga og seint hoyra tíðindafólk, at tey duga ikki føroyskt. Sjálv- andi duga hesi fólkin móðurmálið, men henda hetzin fer at halda fram, til tíðindafólk hokna og taka við ynskimalinum hjá reinsarum, tí ongin vil dadlast fyri sítt arbeiði..

Reinsarar hava skotið upp, at journalistar skulu á skúlabonk at læra føroyskt. Er ikki okkurt rúkandi galið, tá ið trøllvaksið fólk og skrivandi fólk enntá skal á skúlabonk at læra móðurmálið umaftur. Kanska er tað als ikki journalist- unum, nakað er galið við. Og skulu blaðfólk á Fróð- skaparsetrið til sandblásing- ar, fellur lesarin frá, og bløðini fara á heysin. Men hetzin munar, tí “guvar” oljan burtur á Tangafirði, hóast øll rættsiktaði fólk siga, at oljan dampar; at guva hevur ein annan týðning, sum øll vita.

Eg skal geva journalist- um eini ráð: Bendið og stavið rætt. Brúkið tað mál- ið, sum mammur tykkara lærdu tykkum og floytið á reinsarar og styrkið tykk- um annars journalistiskt.

Tað ringasta við reinsar- um er, at teir duga sær ikki hógv. Teir fara við runu- styvlum eftir kenslunum hjá fólki. Hetta sást best í tí fyrstu óbroyttu navnalóg- ini, sum ikki loyvd foreld- rum at kalla síni kærur upp, um navnið ikki fall reinsar- um. Og teir fira ikki fyri at broyta bygðanøvn, so tey

passa inn í ynskimalið til mikla sorg fyri fólkið í t.d. Lamba og á Hellunum. Móðurmálið er okkara felags ogn, tí eiga teir, ið hava ábyrgdina av skeltu- num LAMBI og OYNDAR- FJØRÐUR HELLUR, at verið revsaðir sum aðrir ótargar, sum gera hververk á almenna ogn.

Í vár eftirlýsti ein reins- ari orðaskifti um móður- málið. Síðani hava fleiri atfinningarsamar greinar staðið í bløðunum, men ongin responsur. Larmandi tøg. Tað tykist eisini at vera ein partur av strategi- ini at tuga alt orðaskifti burtur.

Og tó, nú tók eg munin ov fullan. Síðan hesar reglur vóru skrivaðar, hevur ein grein staðið í Dimmalætting fríggjadagin 3. august. Ein ljót grein. Hóast eg eri harmur um, at Svenning Tausen blamerar seg so fullkomiliga, so gag- nar greinin sakini. Hvør segði, at reinsarar ikki happa? Hon vísir nevni- liga, hvussu teir arbeiða. Tá ið Svenning sigur, at André skemmir tað føroy- ska málið, so mátti hann for hundin komið við onkr- um dømi. Onki fakligt argument, ikki eitt. Bara persónlig útspilling og mistonkiligging av hampmanninum André Niclassen og glorificering av sær sjálvum og sínum líkum. Skamm fái Svenn- ing Tausen. André verjir móðurmálið, meðan Svenn- ing verjir ynskimalið. Tað er ongin skomm at skifta meining. Tað var Jens Otto Krag, sum segði tey tiltik- nu orðini: “Man har et standpunkt, til man tar et nyt”. Og tað gjørdi eisini Richard Long í málspurn- inginum.

Men aftur til bókin. Eg mæli øllum til at lesa hesa frálíku fakbókina, serliga journalistum. Hon er undir- haldandi, fakliga sterk og lærurík. Og er hon útseld, so mugu tit læna hana.

Hetta var tað.

Fólkaatkvøða um valskipan

ZAKARIAS
WANG

stjórnmála-
frøðingur

Eingin kann kasta mær fyri, at eg havi tikið undir við øllum tí, sum lögmaður okkara Jáoannes Ejdesgaard er komin fram við.

Tí er tað mær ein gleði at kunna siga meg samdan í tí, lögmaður

segði í røðu síni á ólavsøku, um at nýggja løgtingsvallógin skuldi samtykkjast av fólkinum.

Einki kann vera meira rætt enn hetta.

Tey umboð, vit seta inn á ting, umboða okkum. Tað er tí einki meir rimiligt, enn at vit veljarar, sum arbeiðsgevarar teirra, áseta reglurnar fyri, hvussu tey verða vald.

Tú mást hava ein góðan túr!

KRISTIN
POULSEN

Fuglafjørður

Føroysku fjølmiðlarnir treingja so harðliga til málsligar vegleiðarar, og tað er heilt burturvið, at teir ikki hava rættlesarar,

tí so nógv vánaligt mál og so nógvastavivillir eru at síggja.

Eg kann taka okkurt burtur úr rúgvuni.

Ferð eftir ferð hoyrir tú sagt: Tú mást hava ein góðan dag... Tú mást hava tað gott... Tú mást hugna (hygga) tær... ístaðin fyri at tú noyðist at

hava tað gott, og tað hevði eingin funnið uppá at sagt.

Nú ein dagin stóð í bløð- unum, at grisurin var gitin. Sjálvandi varð hann einaferð gitin, men meiningin varð helst, at hann var kviðin.

Herfyri vórðu umrødd bundin og óbundin staða-